

Mihai MIHĂILEANU

CONSIDERAȚII PRIVIND MODUL PREZUMTIV ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Problema prezumtivului este discutată în contradictoriu în literatura de specialitate. În prezent, se constată o întrebuițare mai redusă a prezumtivului, atât în limba scrisă, cât și în limba vorbită.

În manualele de limba română sunt prezentate numai patru moduri personale și predicative (indicativ, conjunctiv, condițional-optativ și imperativ), fără să se facă însă referire la acele forme de prezumtiv care, după unii specialiști, ar putea fi incluse în cadrul celor patru moduri.

Astfel, în *Gramatica română*, H. Tikin [1] intuiește și menționează unele forme ale prezumtivului, pe care le asociază altor moduri și timpuri. După ce sunt prezentate unele timpuri compuse, autorul afirmă că, în afara acestora, mai există și altele, printre care și cele formate cu gerunziu (timpurile perifrastice), de exemplu „...nu știu ce *va fi gândind* acest om de tine, că-l tot urmăresci” (viitor perifrastic) [2].

Apariția articolului *Prezumtivul*, publicat de Elena Slave [3], a constituit începutul discuțiilor mai intense în legătură cu prezumtivul. Referindu-se la formele speciale, constituite pe baza gerunziului verbului de conjugat, care se găsesc la indicativ,

condițional-optativ și conjunctiv, Elena Slave consideră că „...se poate vorbi nu numai de un mod prezumtiv, ci și de o tendință către o conjugare aparte” [4].

Făcând analogie cu conjugarea perifrastică activă din limba latină, Elena Slave propune ca prezumtivul să fie considerat nu mod, ci *conjugare prezumtivă*, formată din gerunziul sau participiul trecut al verbului de conjugat și auxiliarul *a fi*. Autoarea definește această conjugare aparte astfel: „Conjugarea prezumtivă arată o presupunere, o îndoială, care se referă fie la verb, fie la altă parte a propoziției” [5].

În lucrarea sa, *Gramatica pentru toți* [6], Mioara Avram, în paragraful destinat modurilor, include și prezumtivul în rândul modurilor personale și predicative, alături de indicativ, conjunctiv, condițional-optativ și imperativ.

În opinia autoarei, forme specifice prezumtivului sunt doar cele construite cu ajutorul viitorului indicativ al auxiliarului *a fi*. El are două timpuri: *prezent* (compus din viitorul indicativ al auxiliarului *a fi* și din gerunziul verbului de conjugat) și *perfect* (compus din viitorul indicativ al auxiliarului *a fi* și din participiul invariabil al verbului de conjugat).

Indiferent dacă sunt incluse în cadrul celor patru moduri personale și predicative sau sunt considerate *conjugare prezumtivă* ori un mod personal și predicativ de sine stătător, aceste construcții sunt o realitate a limbii, de care trebuie să se țină seama.

Faptul că în manualele școlare nu se amintește nimic despre aceste forme verbale creează dificultăți în

rândul elevilor la înțelegerea textului, dar mai ales la analizele gramaticale.

Astfel de construcții întâlnim atât în culegerile mai vechi, cât și în cele recent apărute. De exemplu, în **Culegere de texte literare pentru analize gramaticale** autorii Virgiliu Dron și S. Gh. Constantinescu [7] propun spre analiză și unele fraze ce conțin predicate verbale exprimate prin verbe la modul prezumtiv. În acest sens, reproducem trei texte culese din volumul lui N. Iorga **Cugetări**:

1147 „Găina se va fi crezând mai mult decât vulturul, fiindcă are și aripi și e și cuminte” (N. Iorga, *Cugetări*, p. 81, apud Virgiliu Dron, *op. cit.*, p. 252).

1152 „...așa va fi zicând și cioara flămândă și înghețată, care se gândește la cușca și la semințele canarului” (*ibidem*, p. 103, apud Virgiliu Dron, *op. cit.*, p. 253).

1161 „Multora le va fi părând rău că pot minți pe oameni, și nu natura” (*ibidem*, p. 130, apud Virgiliu Dron, *op. cit.*, p. 253).

Astfel de construcții am întâlnit și într-o culegere de teste pentru examenul de capacitate apărută în anul 2002 [8], în care era reprodus un fragment din romanul **Nicoară Potcoavă** de Mihail Sadoveanu: „...zice că la Praguri s-ar fi aflând voinici care uneori se mânie...” (p. 53).

După cum se știe, singurul roman care se studiază în clasele gimnaziale (indiferent de manual) este **Baltagul** de Mihail Sadoveanu, motiv pentru care am inclus și această operă literară într-un studiu

statistic comparativ privitor la utilizarea și frecvența prezumtivului în diferite perioade de dezvoltare a limbii române.

Astfel, parcurgând o sută de pagini din roman, am extras un număr de 45 de construcții ce conțin forme ale prezumtivului.

Înainte de a face prezentarea materialului cercetat, trebuie să precizăm că nu am ținut cont de acele situații în care presupunerea, bănuiala pot fi exprimate și prin viitorul simplu sau, în situații mai rare, prin conjunctiv prezent. Lipsa auxiliarului *a fi* din aceste construcții face ca ele să nu aparțină prezumtivului, ci indicativului viitor, respectiv conjunctivului prezent (chiar și atunci când exprimă bănuiala, presupunerea). De exemplu:

– Ce să i se *întâmp*le? răspunse aprig nevasta (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 27).

Dintre cele 45 de construcții extrase, 17 (33,77%) s-ar încadra la prezumtiv prezent, iar 28 (62,22%) la prezumtiv perfect.

Dintre cele 17 exemple de verbe la modul prezumtiv prezent, 5 (29,4%) apar în propoziții independente. În funcție de clasificarea acestor 5 propoziții, am constatat că:

1) 4 (80%) sunt propoziții enunțiative-dubitative:

Va fi având treabă undeva la câmp (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 50).

2) 1 (20%) este propoziție interogativă-dubitativă:

Va fi fiind Ileana? (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 95).

Referindu-ne la diateză, am constatat că:

1) 4 (80 %) sunt la diateza activă:

– Zice că flăcăul samănă cu tatu-său.

– *Va fi semănând* (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 95).

2) 1 (20 %) are verbul la diateza reflexivă:

Te-i fi ducând după datorii pe marfă (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 59).

Se poate observa, din ultimul exemplu, că îndoiala se referă la o împrejurare a acțiunii. Vitoria este călătoare, se duce într-adevăr după ceva; presupunerea vorbitorului se referă la scopul acțiunii, necunoscut lui și bănuț a fi *după datorii*.

Celelalte 12 (70,58%) apar la nivel de frază, fie în propoziții principale, fie în subordonate, astfel:

1) 5 (41,66%) sunt propoziții principale. Două dintre acestea (40%) sunt în raport de coordonare. Una se află în raport de coordonare copulativă:

A mâncat / ș-acuma s-a fi hodinind / (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 17).

Cealaltă principală se află într-un raport de coordonare adversativă:

Frumoasă i s-a fi părând lui / – dar nu este / (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 81).

Se observă că cele două predicte subliniate din exemplele de mai sus sunt exprimate prin verbe la diateza reflexivă.

2) 7 (58,33%) sunt propoziții subordonate de diferite feluri:

a) 5 complementive directe. Să dăm un exemplu:

Cine știe / pe unde va fi fiind,

singur și flămând / (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 10).

După scopul comunicării, 4 dintre acestea sunt enunțiative-dubitative. Un exemplu:

– *Nu înțeleg / ce va fi având* astăzi Lupu... / (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 97).

În acest exemplu, îndoiala se referă la obiectul acțiunii: subiectul are, într-adevăr, ceva; îndoiala vorbitorului privește obiectul acțiunii, ce anume are subiectul.

O propoziție este exclamativă:

Cine știe / ce pușcă va fi fiind! / (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 46).

b) O propoziție subordonată atributivă explicativă, având verbul la diateza reflexivă:

Cel puțin avea un folos: părerea bărbatului acelaia, că *s-ar fi ducând* după bani (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 59).

c) O propoziție circumstanțială concesivă:

– *Moș Pricop, / oricât de supărat vei fi fiind*, eu tot am să-ți spun... (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 61).

Referitor la cele 28 (62,22%) de exemple care pot avea verbele la modul prezumtiv, timpul perfect, situația este mai complicată, recunoașterea lor fiind mai dificilă, chiar apelând la conținut și la alte mijloace. Totuși, dintre aceste trei forme de prezumtiv perfect, cel mai ușor poate fi recunoscută cea formă identică viitorului anterior al indicativului (după cum, deja, s-a precizat mai sus). Astfel, din totalul celor 28 de exemple extrase, 6 (21,42%) sunt formate cu indicativul viitor al

auxiliarului *a fi* + participiul verbului de conjugat, exprimând însă o acțiune trecută, spre deosebire de viitorul anterior. Din rândul celor 6 propoziții, 2 (33,33%) sunt independente.

De exemplu:

– *Va fi făcut* vreo pozna (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 19)

Celelalte 4 (66,66%) apar la nivel de frază, după cum urmează:

a) 1 (25%) apare împreună cu o propoziție principală incidentă:

– *Și-a fi găsit* altă femeie, rânji Bogza (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 87).

b) 1 (25%) este principală interogativă, având ca subordonată o subiectivă:

De ce-i *va fi venit* prin minte femeii lui Lipan... să-l întrebe anume lucru pe fierar? / (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 62).

c) 2 (50%) sunt propoziții subordonate:

1) 1 este subiectivă:

Se vede că tatu-său Nechifor *va fi căzut* pe undeva / ș-a pierit... (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 30).

Cealaltă este circumstanțială de loc:

– Caută-l bine unde *va fi făcut* un popas mai lung... (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 73).

Celelalte 22 (78,57%) au forme identice cu cele ale conjunctivului perfect sau condițional-optativului perfect, fiind mult mai greu de identificat. Ținând cont de faptul că modul conjunctiv și modul condițional-optativ (când exprimă condiția) sunt folosite, în majoritatea situațiilor, ca moduri dependente,

vom înțelege că, întrebuințate ca moduri independente, ar reprezenta prezumtivul.

Un alt criteriu ar fi, mai ales în cadrul dialogului, prezența afirmației nesigure (îndoiala, nesiguranța, probabilitatea exprimându-se, de cele mai multe ori, cu ajutorul prezumtivului). În acest sens, am întâlnit un singur exemplu din cele 22:

– Pe-aici, pe la dumneata, *n-or fi făcut* cumva popas?

– *Or fi făcut* (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 71).

La nivel de frază, am întâlnit șase (27,27%) propoziții principale, ale căror forme verbale sunt construite cu auxiliarul *a fi* la conjunctiv prezent sau la condițional-optativ prezent:

a) două (33,33%) apar într-o frază alcătuită cu propoziții principale aflate în raport de coordonare copulativă. Exemplu:

Să nu se fi săturat el de vechi, și *să fi căutat* nou (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 87).

Două (33,33%) sunt însoțite de propoziții principale incidente:

– *Ce-or fi făptuit?* întrebă femeia cu grijă pe unul dintre munteni (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 57).

b) celelalte două (33,33%) aparțin unor principale, regente pentru:

circumstanțiala de timp (1) și pentru complementele directe (2):

(1) *Poate-or fi trecut* când eram eu dusă de-acasă... (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 71).

(2) *Cum ar fi cutezat* să lovească și să jefuiască? (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 82).

Din totalul celor 22 de exem-

ple extrase, 16 (72,72%) sunt mult mai greu de încadrat, deoarece aparțin unor propoziții subordonate, ele putând fi confundate cu modul conjunctiv perfect sau cu modul condițional perfect. În această situație, am încercat să apelăm mai ales la conținut: dacă vorbitorul consideră acțiunea exprimată (prin una din formele verbale la care ne referim) ca îndoielnică sau presupusă, se poate vorbi de modul prezumtiv.

Ținând cont de cele afirmate mai sus, vom încerca să comentăm și aceste șaisprezece forme verbale, având însă anumite rezerve cu privire la apartenența unora la prezumtiv:

a) 11 (68,75%) aparțin unor subiective, având ca elemente regente adverbe predicative sau verbe impersonale, de tipul: *probabil, poate, posibil, trebuie, se zice* etc. Exemplu:

Poate să fi căzut bolnav (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 18).

b) 1 (6,25%) aparține unei circumstanțiale de mod comparativă (comparația fiind ipotetică):

...ș-acuma nu-i; *parc-ar fi intrat* în pământ / (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 25).

c) 4 (25%) sunt predicate verbale ale unor completeive directe:

– Dumnealui, soțul meu, zice că ei *ar fi pălit* pe oier (M. Sadoveanu, **Baltagul**, p. 82).

În urma acestui studiu comparativ privitor la utilizarea și frecvența prezumtivului, am constatat că aceste forme apar în numeroase opere literare ale unor autori din epoci di-

ferite și din diverse zone geografice ale țării. Prezumtivul a apărut din necesitatea exprimării unei acțiuni presupuse, bănuite, probabile – acțiune pe care enunțatorul nu o cunoaște cu certitudine.

Ar fi regretabil ca aceste construcții să dispară, sărăcind limba română. Prin urmare, considerăm că s-ar impune introducerea formelor de prezumtiv în manualele școlare, evitându-se astfel acele dificultăți ce apar la citirea textelor, dar mai ales în procesul analizelor gramaticale.

BIBLIOGRAFIE

1. Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*, Editura Humanitas, București, 1997.
2. Slave, Elena, *Prezumtivul, Studii de gramatică*, II, București, 1957, p. 53-60.
3. Tiktin, H., *Gramatica română*, București, 1895.

NOTE

¹ H. Tiktin, *Gramatica română*, ed. a II-a, București, 1895.

² H. Tiktin, *Ibidem*, p. 166.

³ E. Slave, *Prezumtivul // Studii de gramatică*, vol. II, București, 1957.

⁴ E. Slave, *Ibidem*, p. 54.

⁵ E. Slave, *Ibidem*, p. 55.

⁶ M. Avram, *Gramatica pentru toți*, ed. a II-a, București, 1997.

⁷ V. Dron și S. Gh. Constantinescu, *Culegere de texte literare pentru analize gramaticale*, București, 1970.

⁸ G. Costache, Șt. Ilinca, *Limba și literatura română pentru examenul de capacitate*, București, 2002.